

Dr DRAGOMIR BONDŽIĆ, naučni savetnik
Institut za savremenu istoriju
Beograd, Republika Srbija
dragomirbondzic@yahoo.com

Dr KOSTA NIKOLIĆ, naučni savetnik
Institut za savremenu istoriju
Beograd, Republika Srbija
kostasnikolic@yahoo.com

Dr NEBOJŠA STAMBOLIJA, naučni saradnik
Institut za savremenu istoriju
Beograd, Republika Srbija
nstambolija@yahoo.com

UDK 050ИСТОРИЈА 20. БЕКА"1983/2023"
014.3:050ИСТОРИЈА 20. БЕКА"1983/2023"

pregledni rad / review article
primljeno / received: 25. 4. 2023.
prihvaćeno / accepted: 24. 5. 2023.

<https://doi.org/10.29362/ist20veka.2023.2.bon.265-282>

ČETRDESET GODINA ČASOPISA „ISTORIJA 20. VEKA“ 1983–2023.

APSTRAKT: *U članku se analizira časopis „Istorija 20. veka“. Najpre se opisuju okolnosti koje su dovele do njegovog pokretanja 1983. godine, obraća se pažnja na teme koje su pokretane i reakciju naučne i stručne javnosti na prvu objavljenu svesku časopisa. Ključni deo rada predstavlja statistička analiza tekstova po uredništvima, tipu i tematici radova, rubrikama, jeziku kojim su radovi pisani, afilijaciji i poreklu autora i drugim parametrima. Na kraju teksta, data je analiza međunarodne vidljivosti časopisa kroz uključivanje u svet-ske indeksne baze. Rad se završava zaključno sa četrdesetim godištem časopisa, odnosno sa 2022. godinom.*

KLJUČNE REČI: časopis „Istorija 20. veka“, naučna periodika, istoriografija, statistika, kvantitativna analiza, indeksne baze

U srpskoj istoriografiji u prethodne četiri decenije, u kojima se država u kojoj živimo sve više smanjivala, a nazivi menjali čak četiri puta, kontinuitet naučnih institucija i publikacija je bio više izuzetak nego pravilo. Sa ponosom možemo istaći da je jedna od naučnih publikacija, koja je već sama za sebe postala institucija i koja održava kontinuitet, časopis *Istorija 20. veka*. Kroz tekstove u ovom časopisu moguće je pratiti i evoluciju srpske istoriogra-

fije, ali i naznake raspada zajedničke države. Među autorima koji su objavljivali svoje radove su mnogi poznati historičari, ali i budući državnici. Iz uskih institutskih okvira časopis je veoma brzo izašao, a u poslednjim godinama i prevazišao državne okvire uključivanjem u najprestižnije evropske i svetske indeksne baze.¹

Da krenemo od početka. Motivacija za pokretanje časopisa *Istorija 20. veka* je bila dvojaka. Kako se navodi u uvodniku prve objavljene sveske, to je bilo prouzrokovano finansijskom situacijom Instituta, sa jedne strane, pošto je postalo preskupo izdavanje dotadašnjih serijskih publikacija, ali i nedostatkom glasila Instituta, u kome bi se „mogli objaviti tekstovi iz savremene istorije različitog žanra i naučnog saopštavanja“, sa druge strane.² Institut je do tada izdavao dve periodične publikacije: zbornik radova *Istorija XX veka* i časopis *Prilozi za istoriju socijalizma*. Iako je zbornik *Istorija XX veka* bio slično profilisan kao budući časopis, u njemu su objavljivani radovi većeg obima, pa izlaženje nije bilo redovno zbog visokih troškova štampe i poveza. *Prilozi za istoriju socijalizma* su bili vrlo usko ideološki profilisani i takođe nisu redovno objavljivani. U *Istoriji XX veka* je od 1959. do 1982. godine, u četrnaest svezaka, objavljeno 88 radova. Prvi tom *Priloga za istoriju socijalizma* izašao je 1964, a poslednji, dvo-broj 11–12, 1982. godine. Inače, obe publikacije su imale značajnu pauzu u objavljivanju pre izlaska poslednjeg toma 1982. godine – *Istorija XX veka* sedam, a *Prilozi za istoriju socijalizma* šest godina.³

Ideja za pokretanje časopisa javila se još 1978. godine, a začetnik ideje je bio saradnik Instituta Branislav Gligorijević. Tada se, međutim, nisu mogla obezbediti finansijska sredstva pa se od ideje odustalo. Inicijativa je obnovljena decembra 1981. godine, kada je i formiran Inicijativni odbor. U njega su ušli: Draga Vuksanović-Anić, Slavoljub Cvetković, Branislav Gligorijević, Smiljana Đurović, Toma Milenković, Miroljub Vasić i Nikola B. Popović. Na sastanku 2. marta 1982. određeni su naslov časopisa, pismo, obim, rubrike i ritam izlaženja, a za prvog glavnog i odgovornog urednika imenovan je Nikola B. Popović. Prijava o osnivanju podneta je Republičkom komitetu za informacije 23. maja 1983, a prvi broj časopisa izašao je iz štampe u oktobru iste godine. Kako navodi prvi urednik, finansiranje je odobreno od strane Republičke zajednice nauke uz uslov da novi časopis bude uređivan po „evropskim“ merilima.⁴

Pored Uređivačkog odbora, koji je bio sastavljen uglavnom od saradnika Instituta, časopis je u prvoj deceniji izlaženja imao i Izdavački savet, koji su

¹ Časopis *Istorija 20. veka* je bio i predmet nekoliko historiografskih obrada: Milan Vesović, „Petnaest godina časopisa *Istorija 20. veka* 1983–1997“, *Istorija 20. veka*, br. 2, (1997), 211–218; Svetlana Popović, „*Istorija 20. veka* 1983–1992. Analiza sadržaja“, *Istorija 20. veka*, br. 1, (2000), 131–142; Тамара Спасојевић, „Слика Другог светског рата у часопису *Историја 20. века*“, *Историја 20. века*, бр. 1, (2004), 105–130; Milan Gulić, „Trideset godina časopisa *Istorija 20. veka*“, *Istorija 20. veka*, br. 2, (2013), 219–231.

² „Reč Uređivačkog odbora“, *Istorija 20. veka*, br. 1, (1983), 7.

³ M. Vesović, *n. d.*, 211–212.

⁴ *Isto*, 212; Никола Поповић, „Двадесет година часописа *Историја 20. века*, 1983–2003“, *Историја 20. века*, бр. 2, (2003), 9–10.

sačinjavali ugledni naučni radnici većinom van Instituta i na njegov sastav saglasnost su davali nadležni republički organi. Izdavački savet je imao neku vrstu nadzorne uloge, ali je bio i „ograničavajući faktor slobode izražavanja“.

Časopis se pojavio u kompleksnoj društvenoj i političkoj situaciji u Jugoslaviji koja nije mimoišla ni intelektualnu scenu. Dobar primer za to jeste upravo prvi broj u kome je kritički pisano o nacionalnoj politici Komunističke partije Jugoslavije koja je decenijama bila tabu tema. Značajan iskorak iz dogmatske ka naučnoj historiografiji napravila je upravo prva redakcija časopisa, objavljujući tekst Vojislava Koštunice i Koste Čavoškog „Opozicione političke stranke u Narodnom frontu Jugoslavije 1944–1949“, verovatno i ne očekujući burnu reakciju dežurnih čuvara „revolucionarnih tekovina“. Usledio je oštar napad Save Dautovića koji je u beogradskoj *Politici* 26. oktobra 1983. pisao da je reč o „nepromišljenom uređivačkom potezu“. Glavni i odgovorni urednik Nikola Popović je u odgovoru objavljenom 1. novembra 1983. napomenuo da je članak prošao uobičajenu uređivačku proceduru i da smatra da je kod kritičara „nadvladala nepromišljena srdžba nad objektivnim rasuđivanjem“.⁵

U svojoj polemici sa Vojislavom Koštunicom u *Književnoj reči* iz decembra 1983, na ovaj članak se okomio i Milorad Vučelić, iznoseći čak i niske moralne kvalifikacije na račun glavnog i odgovornog urednika. Ističući slobodu naučnog izražavanja, kolektiv je stao u odbranu svog urednika i rad je nastavljen u istom sastavu.⁶

Raspad zajedničke države i turbulentna vremena koja su usledila nisu mogli da zaobiđu ni časopis, koji je u tom periodu izlazio jednom godišnje kao dvobroj. Takođe, okolnosti su uticale i da određene teme dominiraju, pogotovo prilikom godišnjica, zbog čega se pojavilo i nekoliko tematskih brojeva. Pola veka od početka Drugog svetskog rata obeleženo je tematskim brojem 1–2/1991 u kojem su se našla saopštenja saradnika Instituta sa naučnog skupa „Jugoslavija u Drugom svetskom ratu 1941. godine“. I naredna dva broja (1–2/1992 i 1–2/1993) bili su tematski – prvi je bio posvećen granicama, a drugi korenima krize i raspada Jugoslavije. Dvobroj iz 1999. godine, iako nije naznačen kao tematski, bio je većinski ispunjen radovima koji su se ticali srpsko-albanskih odnosa, a broj 2/2008 bio je posvećen 90-godišnjici stvaranja jugoslovenske države. Kao tematska označena su i sva tri broja koja su objavljena 2011. godine.⁷

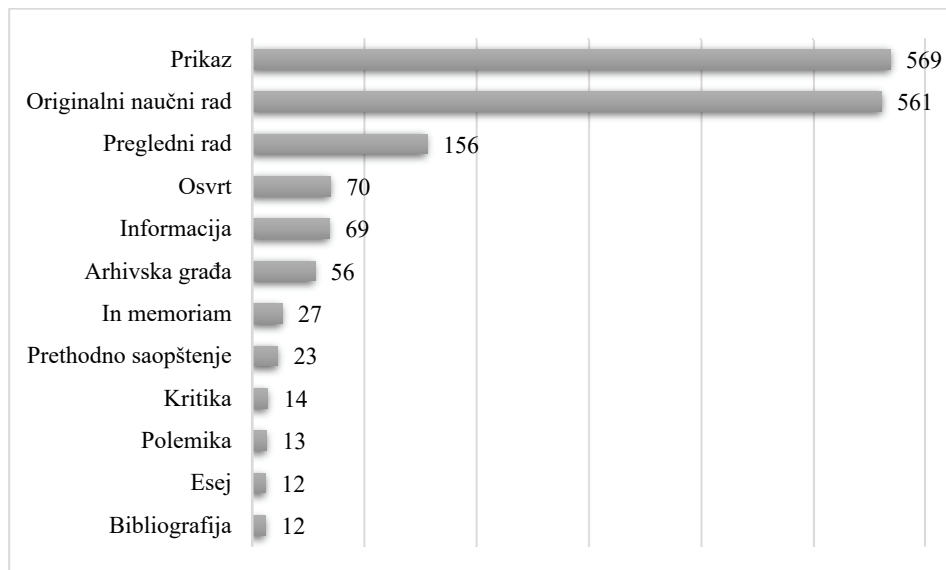
U periodu od četrdeset godina izašle su 74 sveske časopisa. U njima su objavljena 1.582 teksta, odnosno 21,38 tekstova po svesci. U prvoj deceniji

⁵ Коста Николић, *Прошлост без историје. Полемике у југословенској историографији 1961–1991* (Београд: Институт за савремену историју, 2003), 79–83.

⁶ M. Vesović, *n. d.*, 215–217. – Prvi broj časopisa komentarisao je i Petar Strčić u zagrebačkom *Danasu*. Pokretanje časopisa označio je kao „pun pogodak“, kao „intrigantno štivo koje mora privući pažnju i šire javnosti, a ne samo stručnih i znanstvenih poslenika“. Obratio je pažnju na dva teksta. Tekst Nadežde Jovanović o Milanu Gorkiću pohvalio je kao značajan doprinos razvoju nauke, a tekst Koštunice i Čavoškog ocenio je kao „temeljito pretjerivanje“ (P. Strčić, „*Perfidna*“ politika KPJ?! Što sve piše u novom časopisu ‘Istorija 20. veka’”, *Danas*, 3. siječanj 1984, 43). Prvi broj je doživeo i drugo izdanje, što je jedinstven slučaj u dosadašnjoj istoriji časopisa.

⁷ M. Gulić, *n. d.*, 224–226.

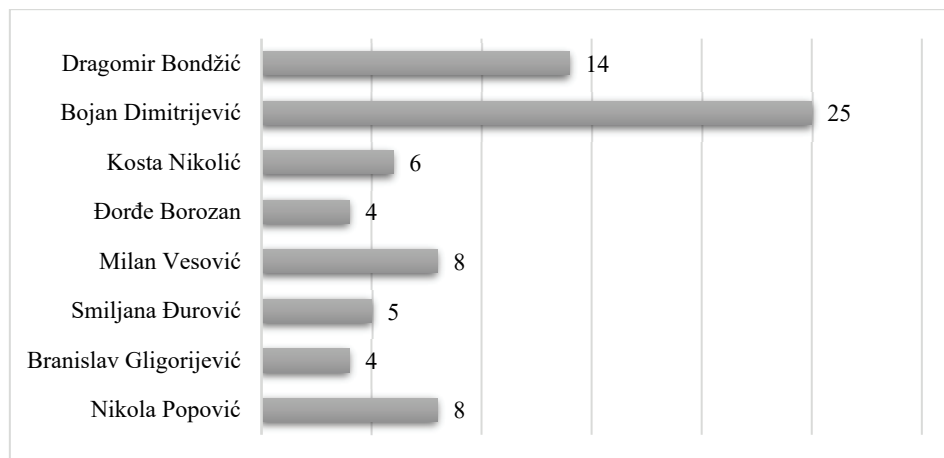
(1983–1992) objavljena su 243 teksta u 13 svezaka, u drugoj (1993–2002) 428 tekstova u 18 svezaka, trećoj (2003–2012) 475 tekstova u 23 sveske, i u poslednjoj deceniji (2013–2022) 436 tekstova u 20 svezaka. Analizirajući strukturu tekstova prema vrsti, odnosno tipu, lako je zaključiti da su ubedljivo najzastupljeniji originalni naučni radovi (561) i prikazi (569). Ova dva tipa radova ukupno čine više od 70% svih tekstova.

Struktura tekstova u *Istoriji 20. veka* prema vrsti

Uredništva

Dužnost glavnog i odgovornog urednika časopisa vršilo je osam osoba. Nakon Nikole Popovića, koji je od 1983. do 1987. uredio osam svezaka, za urednika je postavljen Branislav Gligorijević. Za četiri godine (1988–1991), on je uredio četiri sveske časopisa, sve četiri u formi dvobroja. Od 1992. do 1995. urednica je bila Smiljana Đurović, koju je od broja 2/1995 nasledio Milan Vesović. Đorđe Borozan je bio glavni i odgovorni urednik 2000. i 2001. godine. Dolaskom Koste Nikolića na mesto glavnog i odgovornog urednika, 2002. godine, časopis menja pismo na ćirilicu i zadržava je za sve vreme njegovog mandata, do 2004. godine. Ćirilicom je štampan i prvi broj za 2005. godinu, kojim je počelo uredništvo Bojana Dimitrijevića. Međutim, već od drugog broja za 2005. pismo se vraća na latinično, što ostaje do danas (sa izuzetkom broja 2/2008 koji je objavljen u formi tematskog zbornika i na ćirilici). Bojan Dimitrijević je časopis uređivao čak do 2015. godine. Za vreme njegovog uredništva, od 2010. do 2012, a zbog velikog broja pristiglih radova, uvodi se i treća sveska časopisa, da bi se od 2013. časopis vratio u svoju standardnu formu sa dve sveske godišnje. Od 2016. godine uređivanje časopisa preuzima Dragomir Bondžić i na toj funkciji je i dalje.

Pregled urednika *Istorije 20. veka* sa brojem uređenih svezaka

Prvi Uređivački odbor su činili Nikola B. Popović (glavni i odgovorni urednik), Milan Ristović (sekretar), Živko Avramovski, Toma Milenković, Slobodan D. Milošević, Todor Stojkov i Miroljub Vasić. Od broja 1/1985 umesto Todor Stojkova, koji je preminuo, članica Uređivačkog odbora je postala Smiljana Đurović. Od broja 1–2/1988, Uređivački odbor su sačinjavali Branislav Gligorijević (glavni i odgovorni urednik), Mira Radojević (sekretar), Stojan Kesić, Đoko Tripković, Milan Vesović, Momčilo Zečević i Nikola Živković. Treći Uređivački odbor je, od broja 1–2/1992, kao glavni i odgovorni urednik predvodila Smiljana Đurović, dok je na mestu sekretara i dalje bila Mira Radojević. Još su ga činili: Đuro Kovačević, Momčilo Pavlović, Branko Petranović, Đorđe Stanković i Milan Vesović. Umesto pokojnog profesora Branka Petranovića, od broja 2/1994 u Uređivački odbor ulazi profesor Mihailo Vojvodić. Smiljanu Đurović je na mestu glavnog i odgovornog urednika, od broja 2/1995, nasledio Milan Vesović, dok mu je za sekretara postavljen Kosta Nikolić. Još su ga činili Dragan Bogetić, Ljubodrag Dimić, Momčilo Pavlović, Mihailo Vojvodić i Slavko Vukčević.⁸

U peti uređivački odbor, od broja 1/2000, prvi put ulaze i inostrani članovi. Činili su ga Đorđe Borozan (glavni i odgovorni urednik), Bojan Dimitrijević (sekretar), Đorđe Mikić (Bosna i Hercegovina), Jan Pelikan (Češka), Ljubodrag Dimić, Radoslav Raspopović, Andrej Šemjakin (Rusija), Nobuhiro Šiba (Japan), Đoko Tripković, Novica Veljanovski (Makedonija), Mihailo Vojvodić, Slavko Vukčević i Nikola Žutić. Šestim Uređivačkim odborom je kao glavni i odgovorni urednik, od broja 1/2002, rukovodio Kosta Nikolić, dok se na mestu sekretara zadržao Bojan Dimitrijević. Činili su ga još Ljubodrag Dimić, Đorđe Mikić, Jan Pelikan, Radoslav Raspopović, Andrej Šemjakin, Nobuhiro Šiba, Goran Miloradović, Miladin Milošević, Novica Veljanovski, Mihailo Vojvodić i Nikola Žutić. Sedmi Uređivački odbor je počeo sa radom od broja 1/2005. On je imao identičan

⁸ M. Vesović, *n. d.*, 213.

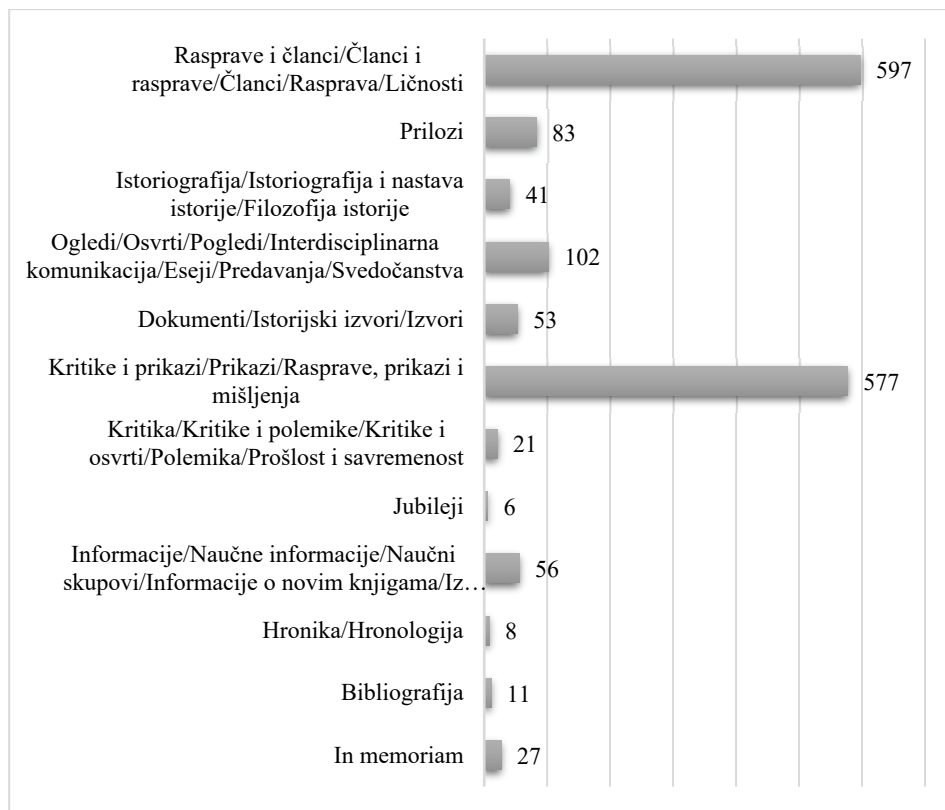
sastav kao prethodni, osim što je za glavnog i odgovornog urednika postavljen Bojan Dimitrijević, koji je zadržao i funkciju sekretara. Od sledećeg broja, 2/2005, za sekretara Uređivačkog odbora postavljena je Ivana Dobrivojević. Od broja 2/2006 u redakciju se vraća Kosta Nikolić. Sedmi Uređivački odbor je pretrpeo dodatne izmene od broja 1/2007, kada se uvodi i funkcija zamenika urednika. Činili su ga: Bojan Dimitrijević (glavni i odgovorni urednik), Kosta Nikolić (zamenik urednika), Stanislav Sretenović (sekretar), Nikola Žutić, Milan Koljanin i Miladin Milošević od domaćih članova, a od inostranih Andrej Šenjakin (Rusija), Nobuhiro Šiba (Japan), Fransoa Rot (Francuska), Peter Radan (Australija), Konstantin Nikiforov (Rusija) i Lili Kerol (SAD). Ovakav sastav Uređivačkog odbora ostao je do kraja mandata Bojana Dimitrijevića.⁹

Osmi Uređivački odbor je počeo sa radom od broja 1/2016 i činili su ga: Dragomir Bondžić (glavni i odgovorni urednik), Kosta Nikolić (zamenik urednika), Nebojša Stambolija (sekretar), Milan Koljanin, Vladimir Petrović i Zoran Janjetović od domaćih, a Andrej Edemski (Rusija), Tecuja Sahara (Japan), Andžej Začminjski (Poljska), Melisa Bokovoj (SAD), Wolfgang Rorbah (Austrija), Katrin Orel (Francuska) i Peter Radan (Australija) od stranih članova. Od broja 1/2018 u redakciju su kao inostrani članovi ušli Joan Bolovan (Rumunija) i Pavel Vavrišuk (Poljska), a Andžej Začminjski je izostavljen. Od broja 1/2020 iz redakcije je izašao Milan Koljanin, koji je otišao u penziju, a u nju su ušli Rade Ristanović i Ivana Pantelić iz Instituta, kao i Biljana Šimunović-Bešlin od domaćih članova. Od inostranih članova priključili su se Nikica Barić (Hrvatska) i Renato Podbersič (Slovenija). U ovom sastavu Uređivački odbor funkcioniše do trenutka objavljivanja ovog teksta.

Rubrike

Nazivi rubrika koje su ustanovljene u prvom broju su zapravo klasifikacije tipa članaka koji su u njima objavljivani. Sasvim sigurno glavna rubrika bila je „Rasprave i članci“. U njoj su objavljivani originalni naučni radovi, odnosno članci koji su donosili nova ili sistematizovali već postojeća naučna saznanja. U novije vreme u ovoj rubrici, sad pod nazivom „Članci“, objavljuju se i pregledni radovi, kao i prethodna saopštenja. Pored ove, stalne rubrike su bile i „Prilozi“, „Osvrti“ i „Prikazi“. Pored stalnih rubrika, postojale su i povremene, a i neke koje su se pojavile jednom i nikad više (Prošlost i savremenost; Predavanja; Filozofija istorije...). Rubrika koja se vrlo često javljala, obično na samom kraju štampane sveske, bila je ona koja je donosila različite informacije iz rada Instituta, sa posećenih konferencija, promocija i slično. Ova rubrika je nosila čak osam različitih naziva. Naravno, ne treba zaboraviti ni najtužniju rubriku – In memoriam. Ukupno, za 40 godina izlaženja u časopisu smo izbrojali isto toliko rubrika – 40. Radi lakše orijentacije grupisali smo ih po sličnom tipu radova koji su u njima objavljivani. Ono što je lako uočljivo jeste da se, kao u slučaju strukture članaka po tipu, izdvajaju dve rubrike, što je i potpuno razumljivo.

⁹ M. Gulić, *n. d.*, 229–230.

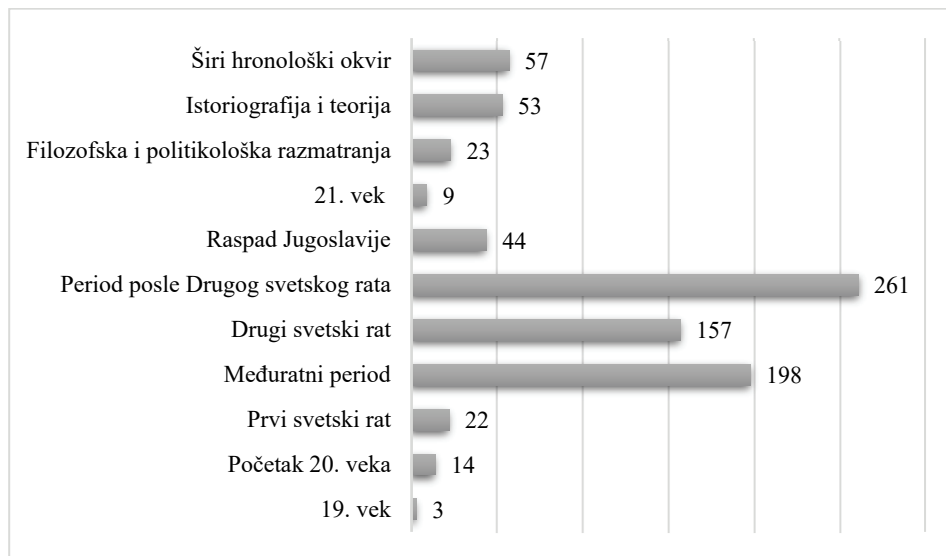
Struktura tekstova u *Istoriji 20. veka* prema rubrikama

Tematika

Verovatno najzanimljiviji deo analize jeste analiza tekstova po tematici kojom se bave. U ovoj analizi smo uzeli u obzir samo naučne radove, ne i stručne, poput informacija i prikaza. Naučnih tekstova smo izbrojali 841 (53,16%). Pored ustaljenih hronoloških odrednica, baziranih na svetskim ratovima, kao kategorije su dodatno navedene „Istoriografija i teorija“ i „Filozofska i politiko-loška razmatranja“. Takođe, izdvojeni su i radovi koji svojim zahvatom i predmetom obrađivanja ulaze u više hronoloških okvira. Kategorija „Raspad Jugoslavije“ zapravo obuhvata celokupnu poslednju, veoma turbulentnu, deceniju 20. veka (1991–2000).

Iako su objavljeni i radovi koji hronološki odudaraju od zvanično proklamovane tematike časopisa, ogromna većina njih je ipak u zadatim okvirima. Interesovanje autora za pojedine teme se menjalo tokom vremena. Radovi koji su obrađivali period između dva svetska rata su u prvoj deceniji (1983–1992) bili najbrojniji i obuhvatali 37,3% svih objavljenih radova, da bi taj procenat vremenom opadao (1993–2002 – 28,37%; 2003–2012 – 20,8%; 2013–2022 – 15,02%). Obrnuta je situacija sa tekstovima koji su se bavili socijalistič-

kom Jugoslavijom. U prvoj deceniji samo 14,29% radova su obrađivali tu temu, u drugoj 24,04%, u trećoj 37,23%, a u poslednjoj 39,06%. Tematika Drugog svetskog rata je po broju objavljenih članaka prilično ravnomerno raspoređena kroz periode objavlivanja, ali je ipak u smislu udela značajna razlika između prve decenije objavlivanja i ostalih (1983–1992 – 31,75%; 1993–2002 – 17,31%; 2003–2012 – 15,33%; 2013–2022 – 16,74%).

Struktura tekstova u *Istoriji 20. veka* prema tematici

Detaljnou analizom sadržine tekstova koji se bave Drugim svetskim ratom pozabavila se Tamara Spasojević u svom radu koji je objavljen na stranicama časopisa 2004. godine. Iako je rad imao određenih greški u bazičnoj statistici tekstova, on je značajan u smislu prepoznavanja razlika u pristupu ovoj temi, zavisno od perioda. U prvom periodu (1983–1991) dominirale su teme o različitim aspektima Narodnooslobodilačkog rata, Komunističkoj partiji Jugoslavije, revoluciji i delatnosti Josipa Broza Tita. Narodnooslobodilačka borba je označavana veoma afirmativno, a suprotstavljeni pokret otpora negativno. Pred kraj tog perioda, dok se nazirao raspad zajedničke države, počinju da se pojavljuju i teme koje obrađuju stradanje Srba, posebno u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, ali se postepeno menja i isključivo afirmativna slika o NOB-u. Prvi istoričari koji pominju drugačije motive komunista za podizanje ustanka, sem narodnooslobodilačkih, bili su Kosta Nikolić i Branislav Gligorijević. U drugom periodu (1992–1997) povećava se interesovanje za Ravnogorski pokret, sukobe suprotstavljenih pokreta otpora, a nestaju radovi u kojima se Josip Broz predstavlja u superlativima i hvalospevima. Iako su afirmativni radovi koji se tiču NOR-a i dalje dominantni, značajno mesto zauzimaju i radovi koji imaju drugačija tumačenja. Pred kraj ovog perioda, sa svojim radovima, koji daju drugačiji pogled na ulogu Ravnogorskog pokreta, Nikoliću i Gligorijeviću se priključuje i Bojan Dimitrijević. U

trećem periodu koji autorka analizira (1998–2001) interesovanje za Drugi svetski rat značajno opada, a autori koji dominantno objavljuju na tu temu su Kosta Nikolić, Milan Koljanin i Bojan Dimitrijević.¹⁰

Nastavljajući analizu Tamare Spasojević za poslednje dve decenije (2002–2022), zaključujemo da se tematika Drugog svetskog rata na stranicama časopisa ustalila na bazi jednog uravnoteženog, racionalnog pogleda na uloge oba antifašistička pokreta otpora, dok je i tema ljudskih žrtava imala značajnu zastupljenost. Istoričari su se bavili i ulogom kolaboracionista za vreme okupacije, represijom pobednika, uticajem saveznika na dešavanja i drugim temama. Autori koji dominiraju po broju objavljenih radova su i u ovom periodu Kosta Nikolić i Bojan Dimitrijević, a priključuje im se i Dragan Cvetković iz Muzeja žrtava genocida, ali i mnogi mlađi istoričari (Rade Ristanović, Nebojša Stambolija, Nemanja Dević, Boris Tomanić, Marko Miletić, Radosav Tucović).

Uopšteno gledano, na stranicama časopisa *Istorija 20. veka* tokom proteklih 40 godina, kao i u domaćoj historiografiji u celini, preovladavale su teme iz političke, diplomatske, vojne i ratne istorije, istorije unutrašnjih političkih borbi, međunarodnih odnosa, života i rada istaknutih istorijskih ličnosti, itd. Od početka su se, međutim, povremeno pojavljivale, a u poslednjoj deceniji su sve češće prisutne i teme iz zapostavljenih historiografskih oblasti: pre svega društvene, zatim ekonomske i kulturne istorije, istorije prosvete, nauke, tehnike, medicine, privrede, sporta, itd. Istovremeno, pored nove tematike, pojavljivali su se i novi pristupi istraživanju klasičnih historiografskih tema, kao i teorijski i pregledni radovi o metodologiji, nastavi, istoriji historiografije, novim metodološkim pravcima i historiografskim disciplinama.

Tako se već u drugoj godini izlaženja časopisa pojavio tekst o primeni psihoanalize u historiografiji, a tokom prve decenije niz radova o ekonomskoj istoriji, spoljnotrgovinskoj razmeni, bankarstvu, studentskom pokretu, fizičkoj kulturi, agrarnom i seljačkom pitanju, ruskoj emigraciji u kulturnom životu Jugoslavije, itd. Poslednjih godina sve su zastupljeniji radovi iz istorije razvoja železničkog i vazdušnog saobraćaja, finansijske politike i bankarstva, industrije, medicine, bolnica i humanitarnih udruženja, različitih institucija, pojedinih društvenih grupa i pitanja, kao što je pitanje planiranja porodice, uticaja navijačkih grupa, položaja činovnika u ratu, itd. Sve češće je korišćenje demografskih i statističkih metoda, proučavanje pravne istorije, istorije ideja i ideologija, propagande i javnog mnjenja, jezičkih pitanja, rodne istorije, seksualnosti i polnosti, istorije filma, istorije književnosti, istorije umetnosti, istorije arhitekture, istorije mode, istorije sporta, istorije svakodnevnog života, itd. U *Istoriji 20. veka* su se pojavili prvi radovi u domaćoj nauci o novim naučnim disciplinama u savremenoj historiografiji, kao što su javna istorija i digitalna istorija, i pruženi prvi odgovori o snalaženju i ulozi istorijske nauke u izmenjenom svetu elektronskih i digitalnih tehnologija. Iako su na prvom mestu i dalje originalni naučni radovi, nova istraživanja bazirana na nepoznatoj arhivskoj građi i drugim

¹⁰ Т. Спасојевић, н. д., 105–125.

izvorima, sve više prostora u časopisu se posvećuje preglednim radovima, sažetim prikazima određenih historiografskih tema i problema, prevashodno na engleskom jeziku. Časopis je od početka bio prepoznatljiv po negovanju naučne kritike, pristojne i naučno utemeljene polemike o važnim historiografskim pitanjima i publikacijama, a takav pristup se neguje i dalje, sa tendencijom da se razvije i u međunarodnim okvirima.

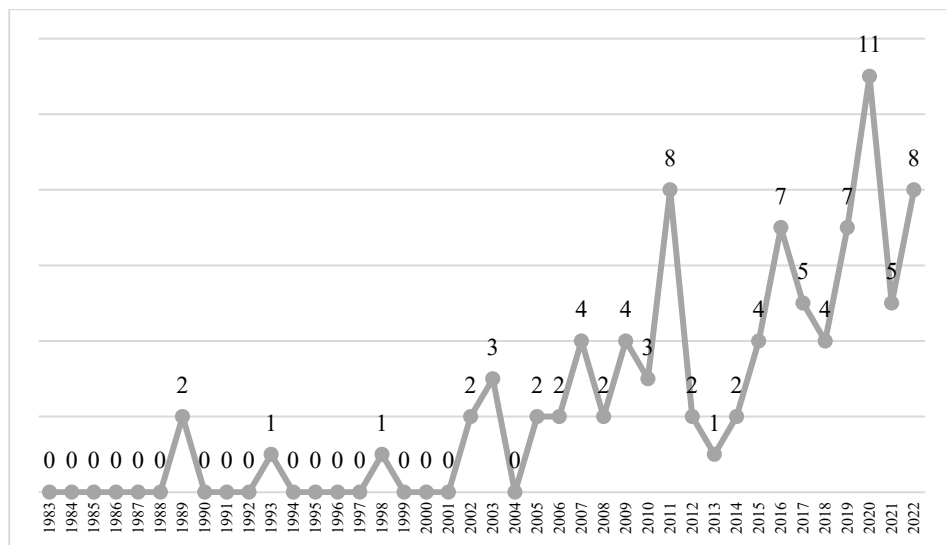
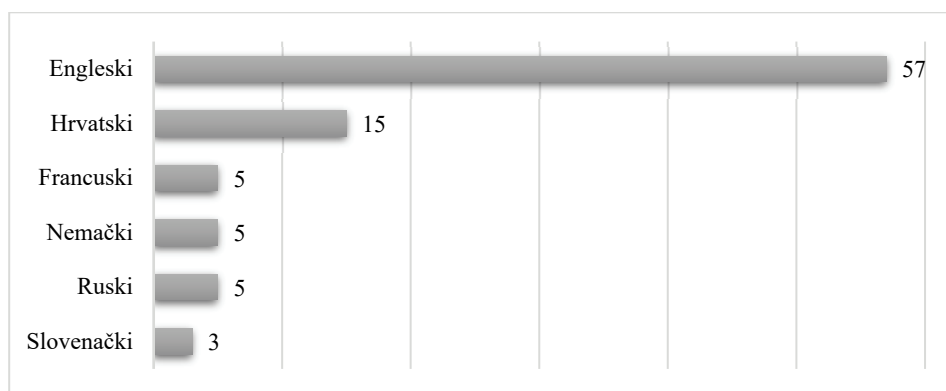
Na stranicama časopisa se poslednjih godina sve veća pažnja posvećuje kraju 20. veka, raspadu Jugoslavije i ratovima 90-ih godina. Brojna nerazjašnjena i otvorena pitanja, sve veća dostupnost arhivske građe i drugih istorijskih izvora, raznovrsnost mogućih metodoloških pristupa, nacionalni i međunarodni značaj problematike, ovom hronološkom i tematskom opredeljenju daju sve više podsticaja, što se odražava i na sve veći broj primljenih i objavljenih tekstova. Protok vremena, isticanje istorijske distance i mogućnost novih pristupa bez obzira na tu distancu, otvaraju i pitanje radova o događajima i pojavama iz 21. veka, koji su se već pojavili, ali će ih svakako biti sve više, što će u narednom periodu uticati i na formulisanje politike časopisa.

Jezik i pismo

Kao što smo napred naveli, časopis je uglavnom štampan na latinici. Od 74 sveske, samo 8 je bilo na ćirilici, a 66 na latinici. Što se tiče razmere radova, jedina je razlika što je nekoliko radova na ruskoj ćirilici štampano u sveskama koje su bile latinične. Dakle, 1.419 (89,70%) tekstova je latiničnih, a 163 (10,30%) ćiriliničnih. Motivacija za dominaciju latinice u tekstovima je uvek bila isključivo zbog želje za probijanjem državnih okvira i plasiranjem istraživanja koja su prezentovana u Evropu, pre svega zapadnu.

Tendencija da časopis bude uređen po „evropskim“ merilima, istaknuta već prilikom njegovog pokretanja, bila je prioritet svih redakcija. Kao najznačajniju stavku te otvorenosti smatramo objavljivanje radova, osim na domaćem, i na svetskim jezicima, pre svega engleskom. Ipak, taj proklamovani prioritet „otvorenosti“ nije bio ni u približno dovoljnoj meri zastupljen u prve dve decenije postojanja časopisa. Situacija se u određenoj meri menja dolaskom na mesto glavnog i odgovornog urednika Bojana Dimitrijevića, a najznačajniji pomak je zabeležen sa poslednjim uredništvom. Od ukupno 90 radova koji su objavljeni na stranim jezicima u časopisu, čak 47 je bilo u poslednjih sedam godina, odnosno otkad je urednik Dragomir Bondžić.

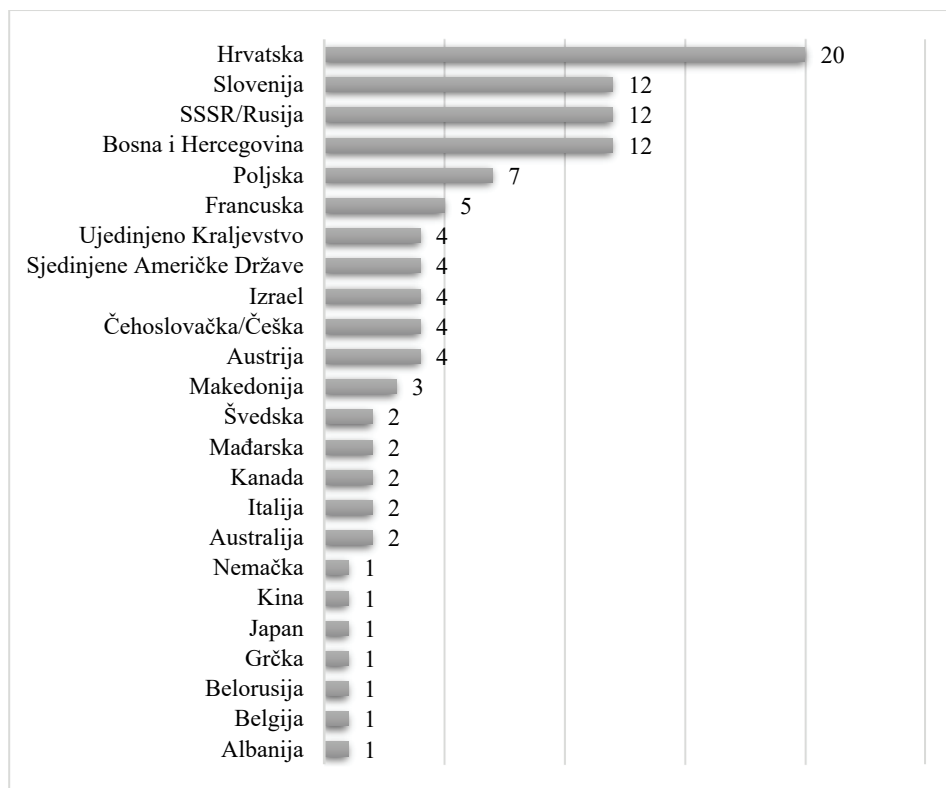
Što se tiče strukture radova na stranim jezicima, očekivano dominiraju radovi na engleskom jeziku. Napominjemo da smo radove autora koji su iz Republike Hrvatske tretirali kao radove na stranom jeziku, iako su ti članci svima u domaćoj naučnoj zajednici potpuno razumljivi sa znanjem svog, maternjeg jezika, pa suštinski nisu strani. Priznavanje realnosti zvaničnog postojanja posebnih jezika u bivšim jugoslovenskim republikama u kojima živi stanovništvo koje je nekad govorilo srpsko-hrvatskim/hrvatsko-srpskim jezikom primorava nas da se u analizi ne koristimo „zdravim razumom“ i činjenicom razumljivosti teksta, već zvaničnim, formalnim činjenicama.

Dinamika objavljivanja radova na stranim jezicima u *Istoriji 20. veka*Struktura radova koji su objavljeni na stranim jezicima u *Istoriji 20. veka*

Na kraju ovog odeljka pozabavićemo se i analizom jezika rezimea u člancima koji su ih imali. Ukupno 718 tekstova ima rezime, a od tog broja 112 ima i dva rezimea. Dva rezimea su bila praktikovana u periodu od 1993. do 1996, pa ponovo 2016. i 2017. godine. Iako možda korisna, ova praksa je napuštena, pre svega zbog praktičnosti i uštede. Kao i u slučaju broja radova na stranim jezicima, i u ovoj situaciji dominira engleski jezik, na kome je napisano 667, odnosno 92,9% rezimea. Na srpskom je 35 (4,87%), ruskom 12 (1,67%) i na francuskom jeziku 4 (0,56%) rezimea. U radovima koji su imali i drugi rezime, najčešće je bio na srpskom jeziku (75 – 66,96%). Francuski i ruski jezik su bili prisutni u po 10 rezimea (8,93%), nemački 7 (6,25%), a engleski i italijanski jezik u pet tekstova (4,46%).

Autori

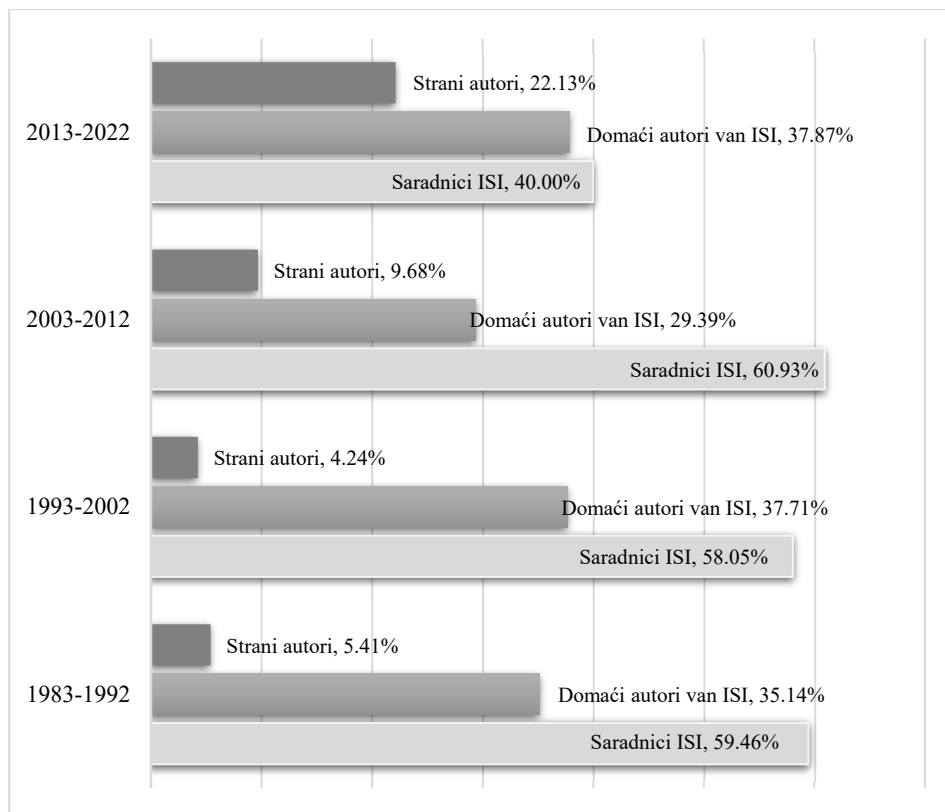
Za proteklih četrdeset godina 403 autora su objavila tekstove u časopisu. Od tog broja, 108 (26,7%) su stranci. Strani autori su objavili ukupno 95 tekstova. Prednjače autori iz regiona, odnosno bivših jugoslovenskih republika, a među ostalima ruski i poljski istoričari. Van Evrope potiče 14 stranih autora.

Struktura stranih autora u *Istoriji 20. veka* po zemlji porekla

U početnim godinama izdavanja gotovo beznačajno, prisustvo stranih autora se, slično kao za radove na stranim jezicima, vremenom povećavalo. Radi lakšeg poređenja poreklo autora smo podelili na tri velike kategorije: saradnike Instituta, domaće autore van Instituta i strane autore. Od 861 rada na kome je navedena afilijacija autora, zaposlenici Instituta za savremenu istoriju su autori 467, odnosno 54,24% radova. Domaći autori van Instituta su navedeni kao autori 299 radova (34,73%), a stranci su autori, kao što smo već naveli, 95 radova (11,03%).¹¹

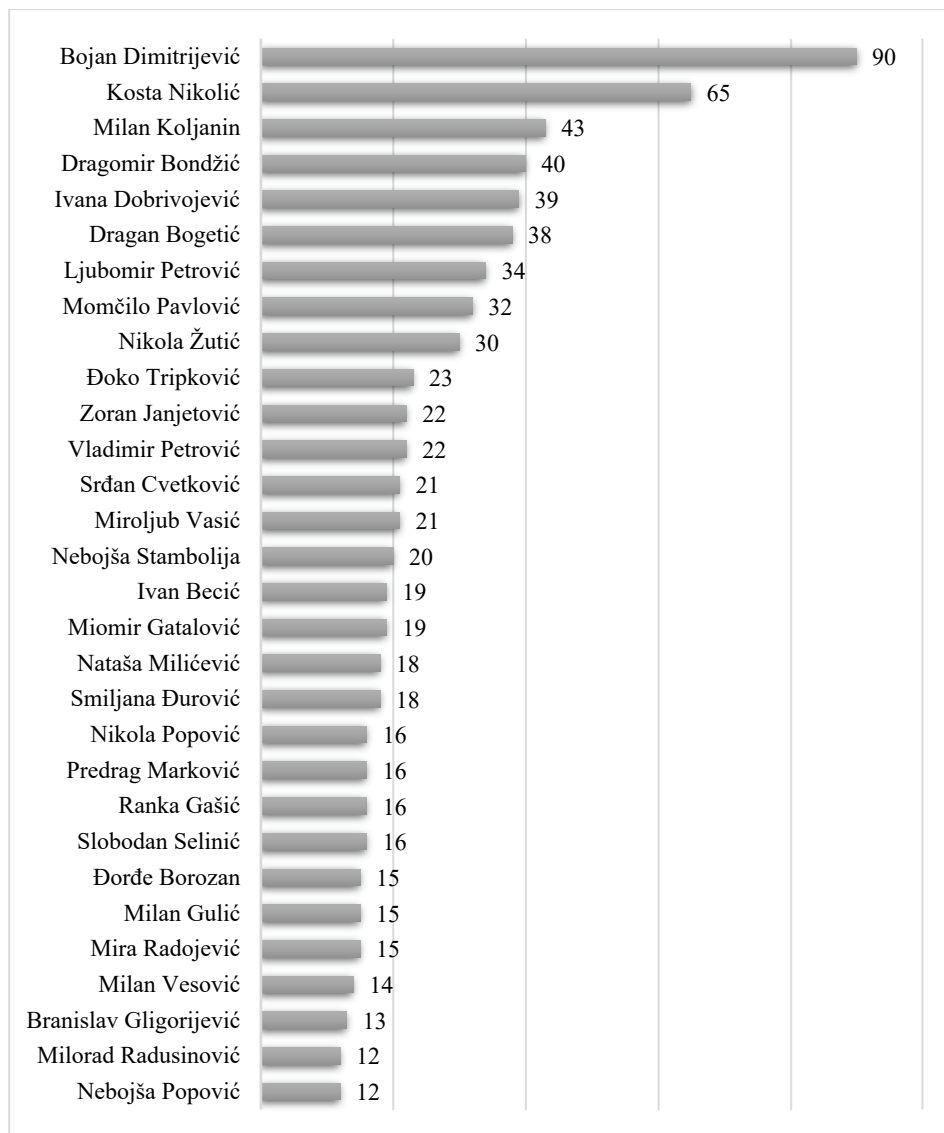
¹¹ Kao što je navedeno, u ovoj analizi su uzeti u obzir samo tekstovi na kojima je naznačena afilijacija autora. Tekstovi stručnog karaktera (prikazi, informacije, kritike, in memoriam itd.) nisu imali za običaj da navode afilijacije, a mi se nismo upuštali u pretpostavljanje. Ipak, očigledno je da su ogromnu većinu tih tekstova autorisali saradnici Instituta za savremenu istoriju.

Struktura radova po afilijaciji autora kroz dekade

Uredništva su bila blagonaklona i prema saradnji u pisanju radova, pa su se na stranicama časopisa pojavila i 53 koautorska rada. Od tog broja, 51 rad je imao dva autora, a dva rada su imala tri autora. Ovi koautorski radovi su najčešće bili plod međuinstitucionalne saradnje, a ponekad i međunarodne.

Na kraju ovog odeljka pozabavićemo se i analizom produktivnosti autora. Među najproduktivnijima su, razumljivo, saradnici Instituta. U prvih 20 autora, po broju objavljenih tekstova samo je njih troje van Instituta. Autor daleko najviše tekstova je Bojan Dimitrijević, čak 90. Od tog broja je originalnih naučnih radova 23, preglednih radova 13, eseja 2, osvrt 2, kritika 2, polemika 2, prikaza 45 i informacija 1. Dimitrijevića po broju objavljenih radova sledi Kosta Nikolić, koji je bio autor 65 tekstova, od čega su originalni naučni radovi 20, pregledni radovi 14, osvrti 5, objavljena dokumenta 3, polemika 1, kritika 1, prikaza 20 i in memoriam 1. Bivši saradnik Instituta Milan Koljanin treći je na listi sa 43 objavljena teksta. Među njima je 5 originalnih naučnih radova, 6 preglednih radova, 1 prethodno saopštenje, 1 osvrt, 1 kritika, 5 informacija, 22 prikaza i 2 in memoriam. Aktuelni glavni i odgovorni urednik Dragomir Bondžić napisao je 40 tekstova u časopisu (originalni naučni radovi 10, pregledni radovi 3, priređena dokumenta 2, informacije 6 i prikazi 19).

Prvih 30 autora po broju objavljenih tekstova u časopisu

Međunarodna vidljivost časopisa

Aktuelno uredništvo časopisa je, preuzimanjem svoje dužnosti, istaklo kao jedan od ključnih prioriteta povećanje međunarodne vidljivosti časopisa. Da bi se taj zadatak ispunio, kao nužna neophodnost istaknuta je potreba za pokretanjem digitalne verzije. Rukovodstvo Instituta je pokazalo razumevanje i početkom 2018. godine časopis je, sa štampanom verzijom, uporedo počeo da se pojavljuje i u digitalnom obliku na veb adresi <https://istorija20veka.rs/>. Iako su

se u početku na taj veb adresi mogle naći samo aktuelne sveske časopisa objavljene posle 2018. godine, redakcija je vremenom digitalizovala i sve prethodne, pa je na sajtu sada moguće, potpuno besplatno, pristupiti svim objavljenim sveskama od prvog broja iz 1983. godine. Na taj način, sajt *Istorije 20. veka* je postao jedna vrsta digitalne biblioteke sa velikom posećenošću. Pored aktuelnih brojeva i arhive starih svesaka, na sajtu je moguće pronaći i detaljne informacije o članovima redakcije, ciljevima, etičkim principima i uputstvom za autore. Sve ove informacije prisutne su dvojezično, na srpskom i engleskom jeziku.

Iako su članci u časopisu bili opremljeni svim neophodnim naučnim elementima propisanim od strane nacionalnih naučnih institucija, za međunarodni iskorak bilo je neophodno i uključiti međunarodne standarde opreme članka. Iz tog razloga istaknuta je potreba za uključivanjem u agenciju Crossref (<https://www.crossref.org/>) koja dodeljuje DOI (Digital Object Identifier) brojeve za bibliografske reference. I u ovoj situaciji redakcija je naišla na razumevanje rukovodstva i Institut se kao izdavač priključio ovoj agenciji uz plaćanje godišnje članarine, a članci u časopisu su, čak unazad od 2011. godine, opremljeni DOI brojevima.

Kada su ovi preduslovi ispunjeni, pristupilo se narednim koracima u povećanju međunarodne vidljivosti, a to je konkurisanje za međunarodne indeksne baze. Aktuelna redakcija je od prethodne nasledila prisustvo u digitalnoj bazi CEEOL (Central and Eastern European Library). Iako korisno, ovo prisustvo je bilo ograničeno komercijalnim karakterom baze.¹²

Prva indeksna baza kojoj je časopis pristupio, još pre pokretanja digitalne verzije časopisa, bila je baza ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences). Ova baza je održavana od strane norveških naučno-obrazovnih institucija i prepoznata je kao jedna od vodećih u Evropi za humanističke i društvene nauke.¹³ Iako u početku nisu evaluirani časopisi koji se nalaze u bazi, od 2019. godine ERIH PLUS je pokrenuo citatni indeks pod nazivom Dimensions.¹⁴

Budući da je časopis proklamovao otvoren pristup tekstovima (Open Access), ispunjavao je uslove da konkuriše za indeksnu bazu DOAJ (Directory of Open Access Journals). Aplikacija je podnesena početkom 2018. godine i uspešno prihvaćena nekoliko meseci kasnije.¹⁵

Naredni krupan korak redakcija je preduzela konkurisanjem u najprestižniju evropsku indeksnu bazu SCOPUS. U februaru 2018. podnesena je aplikacija i uspešno odobrena 30. decembra 2018. godine. Članci iz časopisa su priključeni ovoj bazi počev od prve sveske za 2019. godinu.¹⁶ Na osnovu citiranosti i SJR faktora koji izračunava akademski portal Scimago Journal and Country Rank, časopis je u SCOPUS bazi jedan od vodećih istoriografskih ča-

¹² <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=590>.

¹³ <https://kanalregister.hkdir.no/publiseringskanaler/erihplus/periodical/info.action?id=488025>.

¹⁴ https://erih.dimensions.ai/discover/publication?or_facet_source_title=jour.1299208.

¹⁵ <https://doaj.org/toc/2560-3647>.

¹⁶ <https://www.scopus.com/sourceid/21100901574>.

sopisa u regionu. U prvoj godini evaluacije (2020) zauzeo je kategoriju Q2, a poslednje dve godine (2021, 2022) dobio je kategoriju Q1, što znači da se u svojoj grupaciji nauka nalazi u prvoj četvrtini po citiranosti.¹⁷

Konačno, kao neka vrsta finalnog cilja, usledilo je uključivanje u najprestižniju svetsku naučnu bazu Web of Science (WOS). Ta vest stigla je na elektronsku adresu redakcije časopisa 7. juna 2023. godine.

Na kraju naglašavamo da je celokupna aktivnost na povećanju međunarodne vidljivosti časopisa prepoznata i od strane nadležnih državnih naučnih tela. *Istorija 20. veka* se već nekoliko godina od strane Ministarstva nauke Republike Srbije kategoriše kao „međunarodni časopis“ i ima rang M23.

Uvereni smo da će časopis u narednom periodu dodatno napredovati po kvalitetu i međunarodnoj prepoznatljivosti i postati prava „akademija“ za istoriografsku naučnu razmenu u evropskim i svetskim okvirima.

¹⁷ <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=21100901574&tip=sid&clean=0>.

REFERENCE

- Gulić, Milan. „Trideset godina časopisa *Istorija 20. veka*“. *Istorija 20. veka*, br. 2, (2013), 219–231.
- Nikolić, Kosta. *Prošlost bez istorije. Polemike u jugoslovenskoj historiografiji 1961–1991*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2003.
- Popović, Nikola. „Dvadeset godina časopisa *Istorija 20. veka*, 1983–2003“. *Istorija 20. veka*, br. 2, (2003), 9–10.
- Popović, Svetlana. „Istorija 20. veka 1983–1992. Analiza sadržaja“. *Istorija 20. veka*, br. 1, (2000), 131–142.
- „Reč Uređivačkog odbora“. *Istorija 20. veka*, br. 1, (1983), 7.
- Spasojević, Tamara. „Slika Drugog svetskog rata u časopisu *Istorija 20. veka*“. *Istorija 20. veka*, br. 1, (2004), 105–130.
- Vesović, Milan. „Petnaest godina časopisa *Istorija 20. veka* 1983–1997“. *Istorija 20. veka*, br. 2, (1997), 211–218.

DRAGOMIR BONDŽIĆ, PhD, Principal Research Fellow
Institute for Contemporary History
Belgrade, Republic of Serbia
dragomirbondzic@yahoo.com

KOSTA NIKOLIĆ, PhD, Principal Research Fellow
Institute for Contemporary History
Belgrade, Republic of Serbia
kostasnikolic@yahoo.com

NEBOJŠA STAMBOLIJA, PhD, Research Associate
Institute for Contemporary History
Belgrade, Republic of Serbia
nstambolija@yahoo.com

FORTY YEARS OF THE JOURNAL “HISTORY OF THE 20TH CENTURY” 1983-2023

Summary

In Serbian historiography in the previous four decades, in which the state in which we live shrank more and more, and the names changed as many as four times, the continuity of scientific institutions and publications was more the exception than the rule. We can point out that one of the scientific publications, which has already become an institution in itself and which maintains

continuity, is the journal “History of the 20th Century”. The initiative to establish the journal was launched in 1978, implementation began in 1982, and the first volume was published in October 1983. In a period of forty years, 74 volumes were published with 1,582 texts in them. Analyzing the structure of the texts by type, it is easy to conclude that original scientific papers (561) and reviews (569) are by far the most represented. Eight persons held the position of editor-in-chief. After Nikola Popović, who edited eight volumes from 1983 to 1987, Branislav Gligorijević was appointed editor. From 1992 to 1995, the editor was Smiljana Đurović, who was succeeded by Milan Vesović from issue 2/1995. Đorđe Borozan was the editor-in-chief in 2000 and 2001. From 2002 to 2004, the journal was edited by Kosta Nikolić. From issue 1/2005, the editorship of Bojan Dimitrijević began and lasted until the end of 2015. From 2016, the editorship of the journal was taken over by Dragomir Bondžić, who is still in that position. The author’s interest in certain topics changed over time. The works that dealt with the period between the two world wars were the most numerous in the first decade (1983-1992), but their percentage decreased over time. The situation is reversed with the texts that dealt with socialist Yugoslavia. In terms of the number of published articles, the topic of the Second World War is fairly evenly distributed throughout the periods of publication, but in terms of the share, there is a significant difference between the first decade of publication and the others. A total of 90 articles in foreign languages were published in the journal, 47 of which in the last seven years. A total of 403 authors published in the journal, of which 108 are foreigners. Among the authors, in terms of the number of texts written, the former editor-in-chief Bojan Dimitrijević, who was the author of as many as 90 texts, leads the way. In the past few years, the journal has significantly increased its international visibility by introducing a website, and also by including it in many index databases (ERIH PLUS, DOAJ, SCOPUS, WOS).

KEYWORDS: Journal “History of the 20th century”, Scientific periodicals, Historiography, Statistics, 20th century, Quantitative analysis, Citation index